

Стан та перспективи розвитку виробництва насіння соняшника в СТОВ «ІВА» Роздільнянського району Одеської області»

Петренко О.П., к.е.н.

Одеський державний аграрний університет

Актуальність дослідження обумовлена тим, що одним із найважливіших сегментів продовольчого ринку країни є ринок соняшника, функціонування якого обумовлено як загальними ринковими законами і закономірностями так і його специфічними особливостями. Соняшник - основна олійна культура України. Порівняно з іншими олійними культурами соняшник дає найбільший вихід олії з одиниці площі (750 кг/га у середньому по країні). На соняшникову олію припадає 98% загального виробництва олії в Україні¹.

Природно-кліматичні умови та родючі землі України сприяють вирощуванню насіння соняшника і дозволяють отримувати високоякісне продовольче насіння, в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Разом з тим, подальший розвиток галузі вимагає ґрунтовної економічної оцінки, перегляду цілого ряду позицій щодо технічно-технологічних, організаційно-економічних та ринкових умов функціонування всього комплексу².

Обсяги виробленого насіння соняшника в країні визначають рівень розвитку цієї галузі. Але у свою чергу на обсяги виробництва впливають такі важливі фактори як розмір посівних площ, їх структура і урожайність. Аналіз цих факторів по дослідному підприємству наведено в таблиці 1.

1. Динаміка зібраних площ, урожайності й валового збору насіння соняшнику в СТОВ «ІВА»

Показники	2013р.	2014р.	2015р.	Відхилення 2015р. від 2003р., (+,-)
Загальна зібрана площа, га	2089	0	2	148
Зібрана площа соняшника, га	269	488	50	181

Питома вага посівів соняшника в загальній посівній площі, %	12,9	1	22,2	0,2	7,3
Урожайність з 1га, ц	29,6	9	20,2	4,2	5,4
Валовий збір, ц	7961	40	1021	0900	2939
Відхилення валового збору в т.ч. за рахунок зміни, ц:					
- площі	x		x	x	5359
- урожайності	x		x	x	-2420

Як видно із даних таблиці за 2013 – 2015 рр. в господарстві урожайність насіння соняшника змінювалася в різних напрямках. Найвищий рівень урожайності насіння соняшника спостерігався в 2013 році – 29,6 ц з 1 га, мінімальний – в 2014 р. – 20,9 ц з 1 га.

Ступень впливу факторів на валовий збір соняшника в СТОВ «ІВА» проведено за допомогою методу обчислення абсолютних різниць.

Загальна абсолютна зміна валового збору насіння соняшника в СТОВ «ІВА» за 2013 – 2015 рр. дорівнює:

$$\Delta BZ = 10900 - 7961 = 2939 \text{ ц};$$

в тому числі за рахунок зміни:

- розміру зібраної площі:

$$\Delta BZ_n = (450-269) * 29,6 = 5359 \text{ ц};$$

- урожайності:

$$\Delta BZ_y = (24,2-29,6)*450 = -2420 \text{ ц}.$$

З проведених розрахунків можна констатувати, що валовий збір насіння соняшника в господарстві в 2015 р. порівняно з 2013 р. збільшився на 2939 ц. Причиною цього стало зростання посівних площ під соняшником на 181 га і це призвело до збільшення валового збору на 5359 ц. Зменшення урожайності на 5,4 ц/га зумовило зменшення валового збору насіння соняшника на 2420 ц. Отже, головним фактором, що сприяв збільшенню валового збору стало зростання посівних площ під соняшником у 2015 році.

Для виробництва і реалізації продукції будь-якого виду, в тому числі і насіння соняшника, потрібні затрати живої праці і різноманітні раніше вироблені живою працею предмети та засоби праці. Обсяг витрат кожного з цих елементів на підприємстві обліковується в натуральному вираженні (жива праця в робочому часі, речові витрати: насіння, корми, добрива, паливо) і в грошовому вимірюванні (величиною зносу засобів праці і т.і.). Узагальнюючими показниками витрат на виробництво продукції у будь-якій галузі матеріального виробництва є суспільні витрати виробництва і собівартість продукції .

Зниження собівартості продукції є одним з важливих джерел збільшення нагромаджень, прибутку і рентабельності сільськогосподарського виробництва. Тому розрахунок і аналіз показників собівартості має важливе аналітичне значення для всіх рівнів управління виробництвом³.

Враховуючи вищевикладене, розглянемо як змінилась собівартість 1 ц насіння соняшника в СТОВ «ІВА» за 2013 – 2015 рр. (табл. 2).

2. Динаміка собівартості 1 ц насіння соняшника в СТОВ «ІВА»

Роки	Собівартість 1 ц, грн.
2013	224
2014	301
2015	277
2015 р. у % до :	
2013	123,7
2014	92,1

З даних таблиці 2.8 видно, що в СТОВ «ІВА» собівартість 1 ц зерна в 2015 р. порівняно з 2013 р. зросла на 23,7% (або на 53,0 грн.), а порівняно з 2014 р. знизилась – на 7,9 % (або на 24 грн.).

На основі даних таблиці 2 розраховано і проаналізовано середньорічний абсолютний приріст, темп зростання і темп приросту собівартості 1 ц насіння соняшника.

Для розрахунку середньорічного абсолютного приросту застосуємо наступну формулу:

$$\bar{A} = \frac{z_n - z_1}{n-1} \quad (1)$$

де \bar{A} – середньорічний абсолютний приріст собівартості 1 ц насіння соняшника;

z_n, z_1 – собівартість 1 ц насіння соняшника у звітному (2015) та базисному (2013) роках;

n – кількість років в періоді, що вивчається;

$$\bar{A} = (277 - 224) / (3 - 1) = 26,5 \text{ грн.}$$

Розрахуємо середньорічний темп зростання:

$$\bar{T}_{zp} = \sqrt[n-1]{\frac{z_n}{z_1}} \times 100\% \quad (2)$$

$$\bar{T}_{zp} = \sqrt[3-1]{\frac{277}{224}} \times 100\% = 1,065 * 100\% = 106,5\%$$

Середньорічний темп приросту визначимо за формулою:

$$\bar{T}_{np} = \bar{T}_{zp} - 100\% \quad (3)$$

$$\bar{T}_{np} = 106,5 - 100\% = 6,5\%.$$

Вищенаведені розрахунки свідчать про те, що за період 2013-2015 рр. собівартість 1 ц насіння соняшника в СТОВ «ІВА» в середньому щороку збільшувалась на 26,5 грн., або на 6,5 %.

Обсяги та ефективність виробництва насіння соняшника в СТОВ «ІВА» за дослідний період наведені в таблиці 3.

3. Обсяги й економічна ефективність виробництва насіння соняшника в СТОВ «ІВА»

Показники	2013р.	2014р.	2015р.	2015 р. у % до 2013 р.	2015р. до 2013р., (+,-)
Валовий збір, ц	7961	10240	10900	137,0	2939
Зібрана площа, га	269	488	450	167,3	181
Урожайність з 1 га, ц	29,6	20,9	24,2	81,8	5,4
Собівартість 1 ц виробленої продукції, грн.	224	301	277	123,7	53
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	242	329	334	138,1	92

Ціна реалізації 1 ц, грн.	277	437	702	В 2,5 рази	425
Прибуток, грн.: на 1 ц	36	108	368	В10,2разів	332
Рівень рентабельності, %	14,9	32,9	110,2	x	95,3

Аналізуючи показники виробництва насіння соняшника в СТОВ «ІВА» слід відмітити збільшення валового збору насіння соняшника в господарстві в 2015 р. порівняно з 2013 р. на 2939 ц (на 37%). Зміна показників валового збору насіння соняшника і факторів виробництва по роках досліджуваного періоду вплинули на економічну ефективність виробництва галузі. Так, в 2014 р. порівняно з 2013 р. собівартість 1 ц реалізованого насіння соняшника у господарстві збільшилася на 87 грн., що у відносному виразі складає 136,0 %. В 2015 р. собівартість 1 ц реалізованого насіння соняшника становила 334 грн., що на 5 грн. більше ніж у 2014 р. та на 92 грн. ніж у 2013 р. Максимальна собівартість 1 ц реалізованого насіння соняшника в СТОВ «Іва» за 2013-2015 рр. складала 334грн. і мала місце в 2015 р. Позитивним є значне збільшення середньої реалізаційної ціни одиниці продукції на 425грн. або в 2,5 рази у звітному періоді. Найвищий рівень реалізаційної ціни 1 ц зерна спостерігалась в 2015р., а саме 702 грн. За результатами розрахунків прибуток від реалізації 1ц насіння соняшника за дослідний період збільшився з 36 грн. до 368 грн. або в 10,2 рази, це можна пояснити підвищенням цін на продукцію, спричинену гіперінфляцією. Рівень рентабельності виробництва насіння соняшника збільшився з 14,9% в 2013р. до 110,2% в 2015р. Це безсумнівно позитивний показник ефективності виробництва та реалізації насіння соняшника в господарстві.

Отже, проведений аналіз свідчить, що в СТОВ «Іва» відбулося зростання собівартості реалізованого насіння соняшника, яке необхідно пов'язувати з погіршенням якості продукції, а також зі зростанням витрат, пов'язаних з виробництвом та реалізацією.

Зростання ж виробництва насіння соняшника передбачається на основі збільшення врожайності за умови впровадження прогресивних технологій вирощування цієї культури, використання нових високоврожайних гібридів та застосування науково - обґрунтованих сівозмін.

На щастя, останніми роками відновилася робота вітчизняних селекціонерів, які винайшли нові сорти та гібриди насіння соняшника. Серед них можна відмітити такі гібриди, як Український F1, Українське сонечко, Сонячний настрій, Армагедон, Мир, Атіла, Матадор та інші. Ці гібриди пристосовані під природні кліматичні умови різних зон України та є більш стійкими до хвороб та шкідників. Крім цього цінова політика цього насіння є більш привабливою для українських сільгоспвиробників, ніж зарубіжні аналоги. Нами було рекомендовано СТОВ «ІВА» закупити гібридне насіння соняшнику, а саме гібрид Український F1. Так як за його якісними характеристиками, ми вважаємо, цей гібрид буде добре підходити саме під кліматичні умови та умови господарювання цього господарства. Ефективність використання рекомендованого гібрида в господарстві розглянемо в таблиці 4.

4. Факторний аналіз валового збору насіння соняшника в СТОВ «ІВА» на перспективу (2017р.)

Показники	В середньому за 2013 - 2015роки	Гібрид Український F1	Гібрид до середньорічного (2013-2015рр.) (+,-)
Площа посіву, га	402	402	0
Урожайність, ц з 1 га	24,9	35	10,1
Валовий збір, ц	10009	14070	4061
Зміна валового збору за рахунок:			
а) площі посіву, ц	X	X	0
б) урожайність, ц	X	X	4061

Як видно з даних таблиці 4, валовий збір насіння соняшника у середньому за 2013 - 2015роки становить 10009 ц, а за умови використання в господарстві гібриду Український F1 – було б зібрано – 14070ц.

Загальне відхилення у валовому зборі насіння соняшника складатиме 4061 ц. Основним фактором збільшення валового збору є підвищення урожайності за рахунок використання гібриду.

Першочерговим завданням кожного підприємства є зниження собівартості продукції, що виробляється на підприємстві. Шляхи цього зниження для кожного підприємства свої, і їх потрібно визначати виходячи зі специфіки

діяльності підприємства. Знизити собівартість продукції в господарстві передбачається за рахунок збільшення урожайності продукції на 1 га.

З'ясування причин невиконання плану по зниженню собівартості допомагає керівництву знайти правильне рішення для мобілізації невикористаних резервів. Виходячи з виявлених резервів збільшення виробництва насіння соняшника, розглянемо формування валового прибутку продукції на перспективу в таблиці 5.

5. Факторний аналіз валового прибутку насіння соняшника в СТОВ «ІВА» на перспективу

Показники	В середньому за 2013 -2015рр.	Проект на 2017р.	Проект до середнього за 2013-2015 рр.	
			(+,-)	%
Обсяг реалізації продукції, ц	10009	14070	4061	140,6
Середньореалізаційна ціна 1 ц насіння соняшника, грн.	472	702	230	148,8
Середня собівартість 1 ц насіння соняшника, грн.	267	242	-25	90,7
Валовий прибуток, тис.грн.	2051,8	6472,2	4420,4	В 3 рази
Відхилення валового прибутку за рахунок:				
а) обсягу реалізації, тис.грн.	X	X	832,6	X
б) середньореалізаційної ціни, тис.грн.	X	X	3236,1	X
в) середньої собівартості 1 ц продукції, тис.грн.	X	X	351,7	X

Як видно із даних таблиці 5, на зміну валового прибутку в розмірі 4420,4 тис.грн у 2017 році вплинули такі фактори, як збільшення реалізації продукції на 832,6 тис.грн, зменшення собівартості - збільшило валовий прибуток на 351,7 тис. грн. Та збільшення ціни реалізації на 230 грн./ц збільшило прибуток від реалізації на 3236,1 тис.грн.

Що стосується технологій обробітку ґрунту, то слід відмітити, що на підприємстві СТОВ «ІВА» введенні нові технології обробки ґрунту. В результаті прийняття зазначених заходів на підприємстві відбудеться зниження прямих витрат на 14 %. Підвищена продуктивність сільськогосподарської техніки – енергоозброєні трактори поставлені на широку гуму, отже вдалося

також знизити витрати на обробіток 1 га посівної площі, зменшилося число механізаторів. Як наслідок цих заходів, підприємство може отримати збільшення прибутку від безпосередньої реалізації сільгосппродукції. Діагностична вирубка по полях СТОВ «ІВА» підтвердила 100% збереження озимих посівів. Відсутність необхідності в пересіванні значної частини посівних площ знижує в поточному році нормативну собівартість продукції СТОВ «ІВА», що робить продукцію більш конкурентоспроможною, підприємство отримує в результаті реалізації додатковий прибуток.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз ефективності виробництва насіння соняшника показав, що:

- виробництво насіння соняшника - один із напрямів, що стійко розвивається в рослинницькій галузі СТОВ «ІВА»;
- насіння соняшника має сталий попит у різні періоди року, що свідчить про його високу ліквідність та експортну привабливість;
- основними напрямками підвищення виробництва соняшника є покращення культури землеробства і родючості ґрунту, правильне і економічне витрачання ресурсів, зниження втрат врожаю від шкідників, хвороб рослин і бур'янів;
- зростання виробництва насіння соняшника на підприємстві передбачається на основі збільшення врожайності за умови впровадження прогресивних технологій вирощування цієї культури, використання нових високоврожайних гібридів та застосування науково - обґрунтованих сівозмін.

Головним шляхом зниження собівартості насіння соняшника є підвищення урожайності за рахунок наступних факторів:

- послідовна інтенсифікація виробництва за рахунок раціональної хімізації та докорінного поліпшення земель;
- запровадження у виробництво кращих сортів соняшника, дотримання всіх вимог агротехніки;
- запровадження прогресивних систем землеробства, науково обґрунтованих сівозмін і передової технології виробництва.

Підвищення економічної ефективності виробництва насіння соняшнику з урахуванням інноваційних технологій його вирощування є різнобічною проблемою. Її вирішення вимагає комплексного розв'язання економічних, організаційних, агротехнічних і екологічних питань, які дозволяють забезпечити суттєве зростання обсягу виробництва, підвищення якості насіння і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахчиванжи Л.А. Сучасний стан та перспективи виробництва соняшника в Україні /Л.А. Бахчиванжи, Л.Е. Дяченко, С.В. Почколіна // Вісник соціально-економічних досліджень.- 2013.- №4.- 9-14
2. Антонюк О.П. Аналіз тенденції виробництва та переробки насіння соняшнику в Україні /О.П.Антонюк// Економіка харчової промисловості. – 2014.- №1.-С.50-53
3. Пятківська К. В. Аналіз собівартості сільськогосподарської продукції та шляхи її зниження / К.В.Пятківська// Управління розвитком.- 2014.- 4(167).- С.100-102